

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО**

Кафедра кримінології та кримінально-виконавчого права

Узгоджено:

Проректор з наукової роботи

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Гетьман А.П. _____

**С И Л Л А Б У С
навчальної дисципліни**

**«ДОКТРИНАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ТЕОРІЇ ВИКОНАННЯ
КРИМІНАЛЬНИХ ПОКАРАНЬ»**

(вибіркова)

Рівень вищої освіти – третій (освітньо-науковий) рівень

Ступінь вищої освіти – доктор філософії

Галузь знань – 08 «Право»

Спеціальність – 081 «Право»

2020-2021 рік

Силлабус навчальної дисципліни «**ДОКТРИНАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ТЕОРІЇ ВИКОНАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПОКАРАНЬ**»: галузь знань 08 «Право», спеціальність 081 «Право», освітньо-кваліфікаційний рівень третій (доктор філософії).

Розробник:

Романов М.В. доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права, к.ю.н., доцент

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Протокол № ____ від “ ____ ” червня 2020 року

Завідувач кафедри кримінології
та кримінально-виконавчого права
“ ” _____ 2020 року

Б.М.Головкін

Зміст

1. Вступ.....	4
2. Анотація програми та основні модулі навчальної дисципліни.....	11
3. Вимоги викладача.....	14
4. Самостійна робота. Контрольні заходи результатів навчання.....	14
5. Показники академічної активності та додаткових освітніх досягнень студентів.....	16
6. Інформаційне забезпечення самостійної роботи студентів.....	16

Вступ

Дані про викладачів, які викладають цей курс:

Романов Михайло Васильович, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

+ 3 8-050-634-48-82

rmih@ukr.net

1. Цілі та завдання навчальної дисципліни.

Ціль навчальної дисципліни «Доктринальні підходи до теорії виконання кримінальних покарань» полягає у розширенні та поглибленні знань аспірантів щодо доктрини виконання кримінальних покарань, вивчення проблемних питань визначення мети діяльності з виконання кримінальних покарань, сучасних тенденцій змін цієї доктрини, а також основних напрямів та засобів реформування та перегляду засадничих підвалин діяльності з виконання кримінальних покарань. Дисципліна орієнтована на поглиблення знань про історичні витoki визначення та встановлення мети виконання кримінальних покарань, становлення діяльності з виконання кримінальних покарань, як самостійного напрямку діяльності спеціально уповноважених органів держави та формулювання теорії виконання кримінальних покарань, сучасний стан та тенденції розвитку і реформування доктринальних підходів до діяльності з виконання кримінальних покарань. Розглядаються основні наукові погляди, ідеї та теорії щодо мети та завдань виконання кримінальних покарань. З цією метою подається інформація про наявні точки зору на предмет вивчення дисципліни, її дискусійні та проблемні положення. Досліджується сутність процесу виконання кримінальних покарань та основні категорії, які складають зміст цього процесу, проводиться розрізнення між каральною доктриною виконання покарань та доктриною, яка спрямована на корекцію засудженого, його ресоціалізацію та надання йому допомоги у питаннях полегшення інтеграції в суспільство після застосування до нього заходів державного примусу та кримінальних покарань. Аналізуються доктринальні підходи до виконання кримінальних покарань, які існують в світовій практиці.

Для досягнення поставленої мети передбачається вирішення наступних **завдань**:

– отримання поглиблених знань щодо історичних витоків формування доктрини виконання кримінальних покарань та її генези, як правової категорії;

- поглиблене вивчення теоретичних та нормативних визначень поняття покарання та з'ясування правової природи діяльності з виконання кримінальних покарань; отримання знань щодо основних підходів до визначення мети та змісту діяльності з виконання кримінальних покарань та визначення сутності діяльності з виконання кримінальних покарань, тенденції, ідеї та проблеми, які існують в

теорії та практиці визначення мети та завдань виконання кримінальних покарань;

- глибоке розуміння поняття доктрина та основних закономірностей її формування, розуміння порядку формування доктрини виконання покарань і в чому полягає зміст теорії виконання кримінальних покарань;
- формування навичок визначення змісту доктринального підходу до виконання кримінальних покарань та тенденцій його змін та розвитку;
- формування навичок поглибленого доктринального аналізу чинного законодавства, в тому числі й міжнародного, з метою виявлення норм, положень та проблем, які регулюють та вивчають доктринальні підходи та формування теорії виконання кримінальних покарань, а також виявляти ті положення, які, навпаки, вступають у суперечність з концептуальними підвалинами виконання кримінальних покарань.

2. Місце навчальної дисципліни у структурі освітньо-професійної програми:

а) навчальна дисципліна «Доктринальні підходи до теорії виконання кримінальних покарань» належить до циклу кримінально-правових дисциплін;

б) при вивченні вказаної дисципліни використовуються знання, отримані з наступних дисциплін – «Теорія держави і права», «Кримінальне право», «Кримінально-виконавче право», «Кримінальне процесуальне право», «Кримінологія».

в) основні положення навчальної дисципліни «Доктринальні підходи до теорії виконання кримінальних покарань» мають застосовуватися при вивченні таких дисциплін – «Звільнення від відбування покарання», «Віктимологія», «Запобігання злочинності» «Пробація».

Опис навчальної дисципліни:

- кількість кредитів ЕКТС - 7,0;
- загальна кількість годин - 210;
- термін викладання – один семестр.

Перелік предметних компетентностей здобувача вищої освіти

Предметні компетентності здобувача вищої освіти, сформованих в результаті освоєння навчальної дисципліни:

ПК – 1. Знання та розуміння історичних витоків та генезису уявлень про покарання, необхідність і порядок його виконання;

ПК – 2. Знання та розуміння доктринальних підходів до визначення поняття покарання та діяльності з виконання кримінальних покарань;

ПК – 3. Знання та розуміння існуючих міжнародно-правових стандартів, які визначають мету кримінального покарання та зміст діяльності з виконання покарань;

ПК – 4. Розумінні сучасних тенденцій розвитку та зміни доктрини

виконання кримінальних покарань;

ПК – 5. Здатність здійснювати доктринальний аналіз положень чинного законодавства та виявляти проблемні та суперечливі положення;

ПК – 6. Знання мети діяльності з виконання кримінальних покарань і розуміння її кореляції з основними напрямками діяльності органів і установ виконання покарань;

ПК – 7. розуміння та пізнання різниці між каральною доктриною виконання покарань та доктриною, яка спрямована на корекцію засудженого, його ресоціалізацію та надання йому допомоги у питаннях полегшення інтеграції в суспільство після застосування до нього заходів державного примусу та кримінальних покарань;

ПК – 8. Знання прецедентної практики ЄСПЛ щодо визначення основної мети каральних процедур та їх орієнтування на забезпечення і дотримання прав людини і запобігання катуванням та нелюдському поведженню;

ПК – 9. Знання та розуміння змісту пробаційної діяльності, як органу, що втілює доктринальні положення корекційної діяльності під час виконання кримінальних покарань;

ПК – 10. Знати та розуміти зміст корекційної та ресоціалізаційної діяльності щодо осіб, які відбувають покарання;

ПК – 11. Знати основні світові практики щодо втілення мети покарання у діяльність з виконання кримінальних покарань;

ПК – 12. Знати основні ознаки, які відрізняють каральну доктрину виконання покарань від інших підходів до цієї діяльності;

ПК – 13. Знати наукові підходи до здійснення структурно-функціональної характеристики діяльності з виконання кримінальних покарань та її критичного осмислення;

ПК – 14. Знання та розуміння теоретико-правових підходів до характеристики і тлумачення правової природи законних інтересів засудженого;

ПК – 15. Знання та розуміння в чому полягає науковий пошук та мета дослідження проблем визначення доктринальних підходів до теорії виконання кримінальних покарань;

ПК – 16. Вміння застосовувати наукові принципи в правозастосовній діяльності;

ПК – 17. Здатність генерувати нові ідеї і робити науковий внесок у доктрину кримінально-виконавчого права, критично осмислювати отриману інформацію і знання та формулювати особисту думку, аргументувати її та доказово репрезентувати.

ПК – 18 Здатність до розв'язання комплексних проблем діяльності з виконання кримінальних покарань на основі аналізу сучасних та прогнозування нових тенденцій її розвитку;

ПК- 19. Здатність застосовувати загальнонаукові та спеціальні методи в наукових дослідженнях;

ПК - 20. Здатність здійснювати доктринальне тлумачення норм кримінально-виконавчого права, моделювати різні варіанти вирішення складних правових проблем, прогнозувати їх правові наслідки;

ПК - 21. Здатність здійснювати аналіз, узагальнення та оцінку правових позицій Європейського суду з прав людини, Конституційного Суду України та Верховного Суду, правозастосовної практики судів, Державної кримінально-виконавчої служби та Міністерства юстиції України;

ПК - 22. Здатність розробляти проекти нормативно-правових актів, проекти рішень та інших документів, надавати експертні висновки стосовно актів, які регулюють діяльність з виконання кримінальних покарань.

ПК - 23. Здатність здійснювати педагогічну діяльність з навчальних дисциплін кримінально-виконавчої спрямованості;

ПК - 24. Здатність до презентації результатів наукових досліджень щодо доктринальних положень виконання кримінальних покарань.

В результаті засвоєння навчальної дисципліни здобувач вищої освіти повинен демонструвати наступні результати навчання:

РНС – 1. Демонструвати знання та розуміння історичних витоків та генези уявлень про покарання, необхідність і порядок його виконання;

РНС – 2. Демонструвати знання та розуміння доктринальних підходів до визначення поняття покарання та діяльності з виконання кримінальних покарань;

РНС - 3. Демонструвати знання існуючих міжнародно-правових стандартів, які визначають мету кримінального покарання та зміст діяльності з виконання покарань;

РНС – 4. Демонструвати розуміння сучасних тенденцій розвитку та зміни доктрини виконання кримінальних покарань;

РНС – 5. Демонструвати навички доктринального аналізу положень чинного законодавства та виявлення проблемних та суперечливих положень;

РНС - 6. Демонструвати знання поняття та змісту діяльності з виконання кримінальних покарань;

РНС – 7. Демонструвати знання мети діяльності з виконання кримінальних покарань і розуміння її кореляції з основними напрямками діяльності органів і установ виконання покарань;

РНС – 8. Демонструвати знання суб'єктного складу органів та установ, які здійснюють діяльність з виконання кримінальних покарань, а також суб'єктів, які забезпечують діяльність органів і установ виконання покарань;

РНС – 9. Демонструвати знання та глибоке розуміння сутності процесу виконання кримінальних покарань та основних категорій, які складають зміст цього процесу, знання різниці між каральною доктриною виконання покарань та доктриною, яка спрямована на корекцію засудженого, його ресоціалізацію та надання йому допомоги у питаннях полегшення інтеграції в суспільство після застосування до нього заходів державного примусу та кримінальних покарань;

РНС – 10. Демонструвати знання прецедентної практики ЄСПЛ щодо визначення основної мети каральних процедур та їх орієнтування на забезпечення і дотримання прав людини і запобігання катуванням та нелюдському поведженню;

РНС – 11. Демонструвати знання змісту пробаційної діяльності, як органу, що втілює доктринальні положення корекційної діяльності під час виконання кримінальних покарань;

РНС – 12. Демонструвати знання та розуміти зміст корекційної та ресоціалізаційної діяльності щодо осіб, які відбувають покарання;

РНС – 13. Демонструвати знання основних світових практик щодо втілення мети покарання у діяльність з виконання кримінальних покарань;

РНС – 14. Демонструвати знання основних ознак, які відрізняють каральну доктрину виконання покарань від інших підходів до цієї діяльності;

РНС – 15. Демонструвати знання наукових підходів до здійснення структурно-функціональної характеристики діяльності з виконання кримінальних покарань та її критичного осмислення;

РНС - 16. Застосовувати знання міжнародно-правових стандартів щодо мети покарання і діяльності з виконання кримінальних покарань та вміння використовувати ці стандарти у наковій та правозастосовній діяльності;

РНС – 17. Демонструвати вміння застосовувати наукові принципи в правозастосовній діяльності;

РНС – 18. Демонструвати здатність генерувати нові ідеї і робити науковий внесок у доктрину кримінально-виконавчого права, критично осмислювати отриману інформацію і знання та формулювати особисту думку, аргументувати її та доказово репрезентувати;

РНС – 19. Демонструвати здатність формулювати наукову проблему, визначати шляхи її вирішення та обирати оптимальний науковий інструментарій для цього;

РНС – 20. Демонструвати навички орієнтування у наукових джерелах, вміння користуватися ними та вести науковий пошук.

РНС - 21. Визначати наукову проблему в доктринальних підходах до діяльності з виконання кримінальних покарань, формулювати наукові гіпотези, об'єкт і предмет, мету та завдання наукового дослідження;

РНС- 22. Застосовувати загальнонаукові та спеціальні методи у наукових розвідках та при апробації результатів досліджень.

РНС- 23. Застосовувати комплексні та міждисциплінарні підходи у фундаментальних та прикладних дослідженнях.

РНС- 24. Використовувати різноманітні джерела правової інформації в науково-дослідній та експертній діяльності (наукові публікації, довідники, бази даних тощо).

РНС- 25. Формулювати пропозиції щодо забезпечення високого рівня підготовки проектів законів, інших нормативно-правових актів та актів застосування права.

РНС- 26. Здійснювати діяльність з впровадження результатів науково-дослідних розробок у систему національного законодавства та практику нормотворчих і правозастосовних органів.

РНС - 27. Здійснювати презентацію результатів науково-дослідних розробок з використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

РНС- 28. Здійснювати доктринальне тлумачення нормативно-правових актів, які регулюють діяльність з виконання кримінальних покарань;

РНС- 29. Демонструвати високу педагогічну майстерність, викладати на належному науково-методичному рівні навчальні дисципліни кафедри;

РНС- 30. Демонструвати академічну доброчесність, діяти відповідно до вимог Кодексу академічної етики університету.

2. Анотація програми та основні модулі навчальної дисципліни

2.1. Анотація програми навчальної дисципліни

Модуль 1. Загальна характеристика формування доктрини виконання кримінальних покарань

В першому модулі розглядається історія розвитку діяльності з виконання кримінальних покарань. Досліджується поняття покарання та його зміст. Аналізується мета покарання, як основа для формування всієї діяльності з виконання кримінальних покарань. Вивчаються основні теоретичні підходи до осмислення мети покарання та її втілення у діяльність з виконання кримінальних покарань. Визначаються два основних напрями такої діяльності, - каральний, який зосереджується на примусі та застосуванні кари до засудженого і другий, - спрямований на ресоціалізацію та корекцію поведінки засуджених, надання їм допомоги щодо інтеграції у вільне суспільство після відбування покарання. Розкриваються поняття доктрина, її складові елементи. Вивчається формування вітчизняної доктрини діяльності з виконання кримінальних покарань, її сучасний стан і перспективи розвитку.

Модуль 2. Основні проблеми реалізації доктринальних положень в діяльності з виконання кримінальних покарань

Модуль 2 присвячений дослідженню розгляду та аналізу реалізації доктринальних положень в діяльності спеціально уповноважених органів з виконання кримінальних покарань. Розглядаються наукові точки зору на вказаний предмет та практичний досвід діяльності з виконання кримінальних покарань. Здійснюється критичний аналіз норм національного законодавства, яке регулює основні положення щодо діяльності з виконання кримінальних покарань та принципи цієї діяльності, а також аналіз окремих наукових ідей та досліджень у цій сфері.

Розглядається сучасний стан правозастосовної практики та основні напрями її реформування. Досліджується інститут пробації, як основа навколо якої формується практика реалізації нової доктрини в сфері діяльності з виконання кримінальних покарань. Розглядаються напрями ресоціалізації та корекції, які використовуються в роботі з засудженими. Вивчається практика ЄСПЛ, яка стосується загальних підходів до роботи з засудженими, виявляє найбільш суттєві та системні проблеми діяльності з виконання кримінальних покарань.

Вивчаються міжнародні стандарти, які формують доктрину діяльності з виконання кримінальних покарань.

2.2. Основні модулі навчальної дисципліни

Модуль/назва	Кількість кредитів ЄКТС	Всього годин	Аудиторні заняття (контактні)				Самостійна робота аспірантів
			Лекції	Практичні заняття	Семінарські заняття	Інші види занять	
Модуль 1. Загальна характеристика формування доктрини виконання кримінальних покарань		105	16	16			80
Модуль 2. Основні проблеми реалізації доктринальних положень в діяльності з виконання кримінальних покарань		105	14	14			70
Разом	7,0	210	30	30			150

3. Вимоги викладача

При вивченні даної дисципліни до аспірантів висуваються наступні вимоги:

- відвідування навчальних занять;
- ініціативність і прийняття активної участі у дискусії під час вирішення та обговорення теоретико-прикладних питань на заняттях;
- аргументоване формулювання своїх думок з питань, що обговорюються на заняттях;
- своєчасність, якість та самостійність виконання завдань;
- дотримання норм академічної поведінки та етики.

4. Самостійна робота. Контрольні заходи результатів навчання

Контроль знань в рамках навчальної дисципліни здійснюється з урахуванням бально-рейтингової системи.

4.1. Розподіл балів між формами організації навчального процесу і видами контрольних заходів:

- семінарські та практичні заняття - 30 балів;
- виконання завдань СРС – 20 балів;

- педагогічний контроль (Модуль № 1, Модуль № 2) - 5 балів x 2 = 10 балів;
 - іспит - 40 балів.
- Разом: 100 балів.

Підсумки педагогічного контролю проставляються в відомості за накопичувальним принципом і є підставою допуску до іспиту. Якщо студент набрав протягом семестру за підсумками рубіжного та поточного контролю менше 25 балів з навчальної дисципліни, то він до іспиту не допускається.

4.2. Шкала підсумкової оцінки знань студентів

Підсумкова оцінка з навчальної дисципліни виставляється в залікову книжку відповідно до такої шкали:

Оцінка за шкалою ECTS	ВИЗНАЧЕННЯ	За національною шкалою	За 100-бальною шкалою, що використовується в Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого
A	ВІДМІННО – відмінне виконання, лише з незначною кількістю помилок	5	90-100
B	ДУЖЕ ДОБРЕ – вище середнього рівня, з кількома помилками	4	80-89
C	ДОБРЕ – у цілому правильна робота, з певною кількістю незначних помилок		75-79
D	ЗАДОВІЛЬНО – непогано, але зі значною кількістю недоліків	3	70-74
E	ДОСТАТНЬО – виконання задовольняє мінімальні критерії		60-69
FX	НЕЗАДОВІЛЬНО – потрібно попрацювати перед тим, як перескласти	2	35-59
F	НЕЗАДОВІЛЬНО – необхідна серйозна подальша робота, обов'язковий повторний курс		1-34

4.3. Методи педагогічного контролю

Традиційні методи:

- *методи усного контролю*: індивідуальне опитування, розповідь-пояснення, розв'язання практичних завдань;
- *методи письмового контролю*: розв'язання тестових завдань, контрольні роботи, есе у рамках запропонованих тем, вирішення кейсів, складання процесуальних документів, узагальнення практики Європейського Суду з прав людини та національної правозастосовної практики.

Інноваційні методи:

- презентації; портфоліо, кейс-вимірювачі.

Методи самоконтролю: уміння самостійно оцінювати свої знання, рецензування.

5. Показники академічної активності та додаткових освітніх досягнень студентів.

Формами самостійної роботи та додаткових освітніх досягнень студентів є:

- виконання домашніх завдань;
- доопрацювання матеріалів лекції;
- робота в інформаційних мережах;
- есе за вузькоспеціальною проблематикою;
- створення портфоліо начального курсу та його презентація;
- розробка кейсів;
- підготовка колекцій документів, матеріалів тощо;
- підготовка тематичних презентацій;
- підготовка та публікація наукових статей, тез тощо;
- написання рефератів;
- анотування правових позицій Європейського суду з прав людини;
- переклад рішень Європейського суду з прав людини;
- узагальнення правозастосовної практики;
- вирішення тестів.

6. Інформаційне забезпечення самостійної роботи студентів

Основна література:

Основні:

1. Європейські пенітенціарні правила : переглянутий текст Європейських мінімальних стандартних правил поведінки з ув'язненими // Закон і обов'язок. – 2006. – № 32-33. – С. 5-12.
2. Засоби виправлення і ресоціалізації засуджених до позбавлення волі: моногр. / за заг. ред. А. Х. Степанюка. – Х. : Кроссруд, 2011. – 323 с.
3. Кримінально-виконавче право : підручник / Б.М. Головкін, А. Х. Степанюк, О. В. Лисодєд та ін. ; за ред. Б. М. Головкіна і А. Х. Степанюка. – 2-ге вид., перероб і допов. - Харків: Право, 2019. – 288 с.
4. Кримінальне право України. Загальна частина : посіб. для підгот. до заліків та іспитів / В. І. Тютюгін, О. Д. Комаров, М. А. Рубашенко ; відп. ред. В. І. Тютюгін. – 3-тє вид., перероб. і допов. – Харків : Право, 2019. – 224 с;
5. Автухов К. А. Механізм оптимального виконання покарання у виді позбавлення волі : наук-практ. посіб. / К. А. Автухов, І. С. Яковець ; за заг. ред. А. Х. Степанюка. – Х. : Права людини, 2013. – 248 с.
6. Пенітенціарна система України: історія та сучасність: Видання до 15-ої річниці утворення центрального органу виконавчої влади з питань виконання покарань / за заг. ред. канд. юр. наук О. В. Лісіцкова. – К.: Державна пенітенціарна служба України, 2013. – 268 с.
7. Романов М. В. Конспект лекцій з кримінально-виконавчого права / М. В. Романов. – Х. : Права людини, 2015. – 256 с.
8. Дотримання прав людини у пенітенціарній системі України / К. А. Автухов, А. П. Гель, М. В. Романов, В. О. Човган, І. С. Яковець; за заг. ред. М. В. Романова. – Харків : Права людини, 2015. – 480 с.

9. Романов М.В. Мета покарання: від ідеологічних міфів до реальності / Журнал східноєвропейського права. Вип. 38, 2017. С. 18-25;
10. Романов М.В. Кризис карательной парадигмы исполнения наказаний / Журнал східноєвропейського права. Вип. 47, 2018. С. 53-59
11. Степанюк А.Х. Втілення міжнародних стандартів у практику діяльності кримінально-виконавчої системи : моногр. / А. Х. Степанюк, І. С. Яковець. – Х. : Кроссруд, 2007. – 184 с.
12. Теоретичні та прикладні проблеми соціальної адаптації осіб, звільнених з місць обмеження або позбавлення волі : моногр. / І. В. Борисов, А. Х. Степанюк, В. С. Батиргареева та ін. ; за заг. ред. В. І. Борисова, А. Х. Степанюка. – К. : Ред. журн. «Право України» : Х. : Право, 2013. – 152 с.
13. Степанюк А.Ф. Сущность исполнения наказаний. Харьков: Фолио, 1998. 256 с
14. Таволжанський О. В. Соціально-виховна робота із засудженими до позбавлення волі : моногр. / О. В. Таволжанський; за ред. В. В. Голіни і Л. П. Оніки. – Х. : Право, 2015. – 192 с.
15. Мішель Фуко Наглядати і карати: Народження в'язниці / Пер. с франц. П. Таращук. Київ: Основи, 1998. 392 с.
16. Яковець І. С. Первинна класифікація засуджених до позбавлення волі та їх розподіл в установи виконання покарань : моногр. / І. С. Яковець. – Х. : Кроссруд, 2006. – 208 с.
17. Яковець І. С. Умовно-дострокове звільнення та заміна невідбутої частини покарання більш м'яким / І. С. Яковець. – М. : PRI, 2012. – 212 с.
18. Яковець І. С. Теоретичні та прикладні засади оптимізації процесу виконання кримінальних покарань : моногр. / І. С. Яковець. – Х. : Право, 2013. – 392 с.
19. Яковець І. С. Сучасна кримінально-виконавча політика України : моногр. / І. С. Яковець, К. А. Автухов, М. Ю. Кутепов. – Х. : Право, 2016. – 172 с.
20. Яцишин М.М. Історико-правові засади кримінально-виконавчої політики України: монографія / М.М. Яцишин. – Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2010. – 440 с.
21. Збірник витягів з рішень Європейського суду з прав людини, рекомендованих для вивчення при підготовці до письмового анонімного тестування у межах іспиту для кваліфікаційного оцінювання суддів на відповідність займаній посаді. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.nsj.gov.ua/files/15296531171517493988%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D1%80%D1%96%D1%88%D0%B5%D0%BD%D1%8C%20%D0%84%D0%A1%D0%9F%D0%9B_30.01.2018%20%D0%BD%D0%B0%20%D1%81%D0%B0%D0%B9%D1%82.pdf

Інтернет-ресурси

- Офіційний веб-портал Верховної Ради України / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rada.gov.ua>
- Офіційний веб-портал Державної кримінально-виконавчої служби України / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://kvs.gov.ua/>
- Офіційний веб-сайт Європейського суду з прав людини / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=home>
- Офіційний веб-портал Офісу Генерального прокурора [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.gp.gov.ua/
- Офіційний веб-сайт Міністерства внутрішніх справ України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mvs.gov.ua/ua/>
- Офіційний веб-сайт Центру пробації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.probation.gov.ua/>